

В. А. Голян, В. М. Бардась, Р. В. Бусел

Фіскальне регулювання водокористування в регіоні: інституціональні засади та напрями вдосконалення

Розкрито інституціональні засади та системні суперечності фіскального регулювання водокористування в Україні. Проаналізовано динаміку надходжень плати за спеціальне водокористування до Зведеного бюджету України у Волинській області та номінальної і реальної фіскальної віддачі забраної води. Обґрунтовано перспективні напрями удосконалення системи фіскального регулювання водокористування як на загальнонаціональному, так і на регіональному рівнях.

Ключові слова: фіскальне регулювання, фіскальна віддача, водні ресурси, орендна плата, місцеві бюджети.

Поступальний розвиток національних господарств в сучасних умовах значною мірою визначається рівнем гнучкості та диференційованості податкового регулювання відтворювальних пропорцій. Від досконалості податкових регуляторів залежить також інтенсивність використання природно-ресурсної складової продуктивних сил. Уникнення «голландської хвороби» для окремих національних господарств пов'язується з перенесенням податкового тягаря в сферу видобутку мінерально-сировинних ресурсів з метою справедливого перерозподілу ренти і вирівнювання умов підприємницької діяльності в різних сегментах господарського комплексу.

Результативність і позитивний ефект глобалізації економічних процесів визначається грамотним податковим регулюванням економіки, реальною здатністю держави передбачати різноманітні зміни макроекономічних показників, а також умінням орієнтувати суб'єктів господарювання, які функціонують у сфері природокористування, на сформовану на даному етапі економічну ситуацію. Кінцевою метою даного напрямку державного регулювання економіки є побудова ефективного оподаткування надкористування, водокористування і землекористування на всіх рівнях управління податковою системою.

Головним завданням сучасного етапу розвитку податкової системи в сфері природокористування є створення ефективної взаємодії між державою та користувачами природних ресурсів. Така взаємодія, що відповідає потребам сучасної держави, можлива шляхом переходу від функціонуючих в даний час принципів

Голян Василь Анатолійович, доктор економічних наук, доцент, професор кафедри обліку та аудиту Луцького національного технічного університету; Бардась Вадим Миколайович, аспірант кафедри обліку та аудиту Луцького національного технічного університету; Бусел Роза Вікторівна, аспірант кафедри обліку та аудиту Луцького національного технічного університету.

оподаткування видобутку і використання природних ресурсів до створення рентних відносин, які вирівнюють умови конкуренції для підприємців, що займаються експлуатацією цих ресурсів [1].

У сучасному світі механізми перерозподілу природної ренти досить різноманітні. Ці механізми є одним з індикаторів ступеня розвитку ринкової економіки та її відкритості: у країнах з розвинутою ринковою економікою переважають податкові методи вилучення рентних доходів, а в країнах, що розвиваються, і з відносно закритою економікою поряд з податковими широко застосовуються неподаткові методи (наприклад, угоди про розподіл продукції). У державах, багатих природними ресурсами, практикуються такі податки, як роялті, податок суверена, спеціальні податки на прибуток видобувних компаній, диференційовані рентні платежі, земельний податок і т.д. [4].

В Україні ще не сформовано критичну масу інституціональних передумов для формування системи рентоорієнтованого податкового регулювання природокористування. Тим більше, не інституціоналізовано й інші фіскальні платежі, які змушуватимуть суб'єктів господарювання ошадливіше використовувати природні ресурси та умови. Отже, необхідно сформувати сучасну базу фіскального регулювання природокористування.

У працях вітчизняних та російських вчених, таких як В. Міщенко, Б. Данилишин, М. Хвесик, М. Богатирьов, А. Латков обґрунтовуються перспективні напрями посилення рентної орієнтованості фіскального регулювання природних ресурсів, розширення бази стягнення природно-ресурсних платежів, перегляду міжбюджетного перерозподілу плати за спеціальне природокористування [1, 4–8].

Природно-ресурсні платежі є важливою складовою еколого-економічного механізму, який почав створюватися в Україні в 90-ті роки. Платежі формувалися на базі рентної методології та за змістом і спрямуванням відповідних коштів розглядалися, передусім, як відтворювальні та природоохоронні. Створений в Україні економічний механізм у сфері природокористування охоплює землю, надра, водні, лісові ресурси, диких тварин, рибні та інші живі водні ресурси, радіочастотний діапазон (як інформаційний ресурс) навколишнє природне середовище в цілому [7]. Недостатньо розробленими є інституціональні передумови та методологічні підходи до удосконалення системи фіскального регулювання водокористування, особливо на регіональному рівні. Це й зумовило мету даної публікації.

Фіскальне регулювання водокористування на сучасному етапі розвитку продуктивних сил не володіє достатнім набором методів та важелів, які б дали змогу посилити бюджетонаповнюючу функцію залучення водних ресурсів у відтворювальний процес, активізувати процеси економії водних ресурсів, забезпечити ефективний перерозподіл водного доходу між бюджетами різного таксономічного рівня, запобігти надмірному забрудненню природних водних об'єктів. Це зумовлено відсутністю належної уваги до проблем адміністрування водно-ресурсних платежів і розширення податкової бази фіскального регулювання водокористування, а також упередженим ставленням владних інститутів до водного доходу як вагомого чинника наповнення державного і місцевих бюджетів. Крім того, нормативи плати за спеціальне

використання водних ресурсів та забруднення природних водних об'єктів мають символічний характер, не відзначаються диференційованістю і рентною орієнтованістю [3].

Основним принципом економічного регулювання використання, відтворення та охорони водних об'єктів є платність водокористування. Сутність економічного регулювання використання, відтворення та охорони водних об'єктів передбачає створення відповідної системи, яка володітиме достатнім набором податкових та кредитних підойм стимулювання ощадливого водокористування (рис. 1).

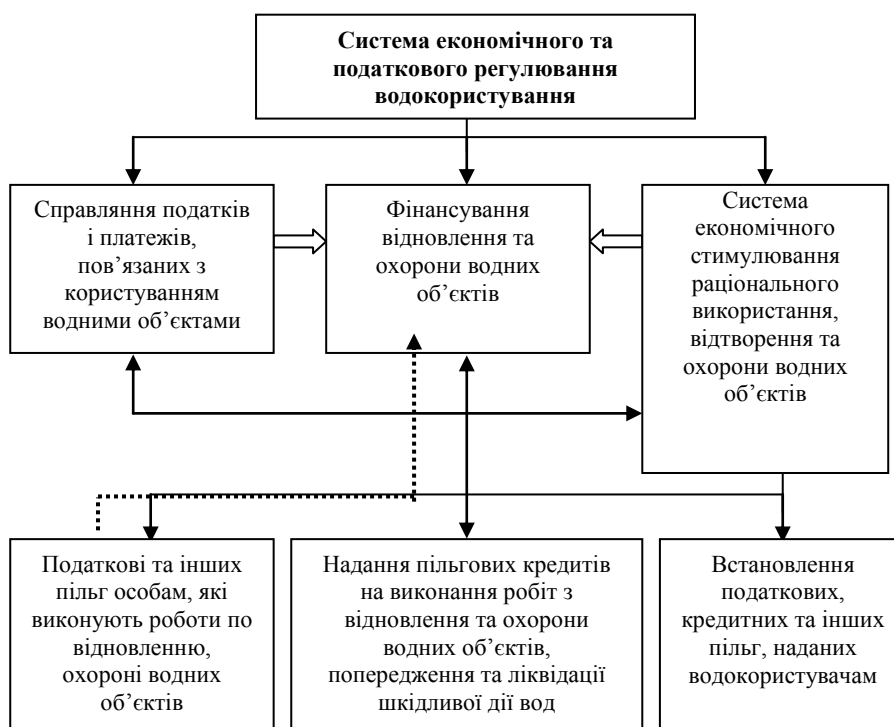

Рис. 1. Система економічного та податкового регулювання водокористування

У даний час напрями використання надходжень від водного податку не завжди регламентуються, і неясно, яким чином цей вид платежів може бути направлений на стимулювання інвестицій в охорону і відновлення водних об'єктів, а також на створення ефективних економічних механізмів стимулювання заходів з водозбереження та скорочення скидів стічних вод у водні об'єкти [1].

У Волинській області характер водокористування зумовлений галузевою структурою господарського комплексу, що й визначає обсяги забору, використання та відведення водних ресурсів. Враховуючи те, що у галузевій структурі не превалюють традиційні для України найбільші водокористувачі (підприємства гірничо-

металургійного комплексу, теплоенергетики і нафтохімічної промисловості), левова частка води забирається для потреб комунального господарства, харчової та переробної промисловості.

Характерною рисою водокористування у Волинській області є те, що вода забирається як з поверхневих, так і з підземних джерел. Ці два чинники (галузева приналежність водокористувачів та джерела водопостачання) значною мірою впливають на динаміку зборів за спеціальне водокористування.

Починаючи з 2003 р. і до 2010 р. в динаміці надходжень збору за спеціальне водокористування у Волинській області в цілому спостерігається висхідний тренд. Виняток становлять 2005–2006 роки (рис. 2).

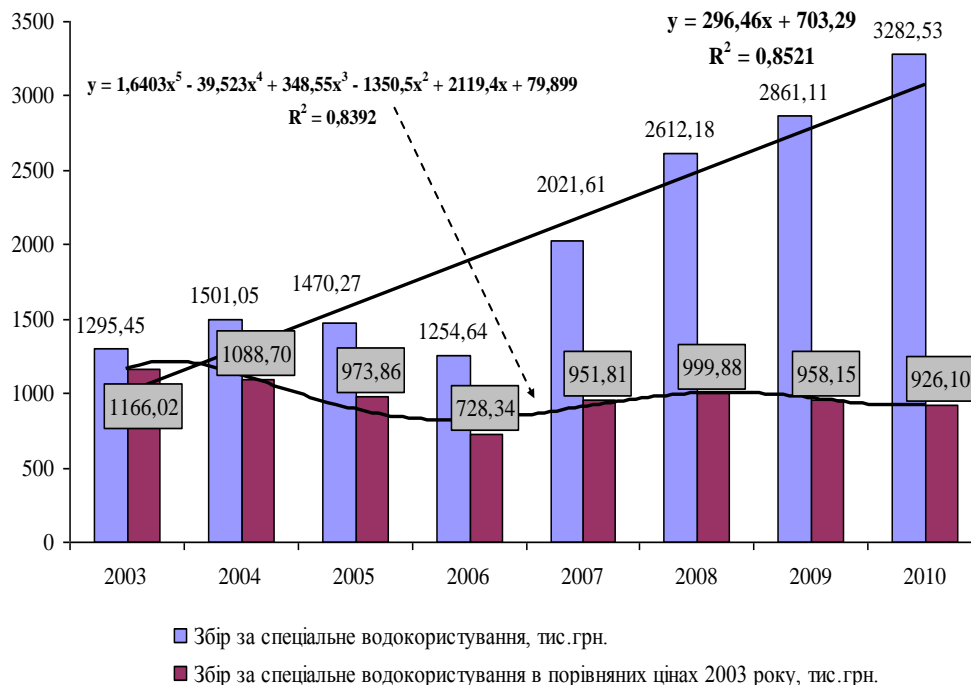

Рис. 2. Динаміка надходжень збору за спеціальне водокористування до Зведеного бюджету України у Волинській області (за даними ДПА у Волинській області)

Це зумовлено тим, що в цей період підприємницька активність зросла в галузях, які не є потужними водокористувачами. Крім того, погіршилася платіжна дисципліна. Але починаючи з 2007 р. в динаміці надходжень зборів за спеціальне водокористування спостерігалася позитивна тенденція, що було зумовлено зростанням нормативів плати за спеціальне водокористування у зв'язку з їх індексацією. В. Міщенко стверджує, що значним недоліком системи фіскального регулювання природокористування є якраз те,

що у Податковому кодексі України для платежів, виражених у гривнях на одиницю продукції, для всіх природних ресурсів передбачається лише індексація – з урахуванням зміни цін виробників промислової продукції. Однак, як відомо, це лише механізм захисту платежів від інфляції. Інакше кажучи, ставки плати заморожуються на нинішньому рівні, попри те, що вони є значно нижчими, ніж відповідне податкове навантаження не тільки в Європі, а також у Російській Федерації та Казахстані [5].

Якщо в динаміці номінальних надходжень збору за спеціальне водокористування до Зведеного бюджету України спостерігається висхідний тренд, то в динаміці реальних надходжень (визначалися на основі врахування індексу цін виробників) має місце поліноміальний характер надходжень даного виду платежів. Аналізуючи тренди номінальних і реальних надходжень збору за спеціальне водокористування, ми дійшли висновку, що зростання номінальних показників зумовлено механічним збільшенням нормативів плати, а не покращенням ідентифікації реальної бази стягнення водно-ресурсних платежів.

Ще більш яскраво ефективність фіскального регулювання водокористування відображають тренди номінальної та фіскальної віддачі забраної води. Перший показник розраховувався шляхом ділення величини збору за спеціальне водокористування на обсяг забору води у відповідному році, другий – шляхом ділення збору за спеціальне водокористування у відповідний рік в порівняних цінах 2003 р. на обсяг забору води. У 2010 р. номінальна фіскальна віддача становила 34,77 грн/тис м³, що більш ніж утричі більше відповідного показника 2003 року та вдвічі – 2005 р. (рис. 3). Зовсім інша тенденція має місце в динаміці реальної фіскальної віддачі забраної води. Найнижчий її рівень спостерігався у 2006 р. (7,47 грн/тис м³), що зумовлено погіршенням цілого ряду показників водокористування саме в цьому році. В цілому, якщо не враховувати 2006 р., коливання реальної фіскальної віддачі з 2003 по 2010 рік відбувалося в діапазоні 9,2–11,76. Динаміка таких коливань показує, що за аналізований період позитивних зрушень щодо підвищення ефективності фіскального регулювання водокористування у Волинській області не відбулося.

Важливим завданням для органів місцевого самоврядування, регіональних підрозділів Державної податкової служби та Міністерства екології і природних ресурсів України є вдосконалення системи фіскального регулювання водокористування у Волинській області. До цього змушують аграрна спрямованість господарського комплексу регіону, що свідчить про відсутність у регіоні потужних промислових гігантів, діяльність яких сприяла б поповненню місцевих бюджетів; значні можливості розбудови інфраструктури рекреаційного водокористування; відсутність оперативного реагування податкових органів на дані моніторингу обсягів забору та використання водних ресурсів.

З огляду на сказане вище, профільна комісія Волинської обласної ради має провести інвентаризацію всіх суб'єктів господарювання, які мають ліцензії та відповідні ліміти на спеціальне водокористування. Особливо це стосується малих і середніх підприємств. Необхідно також провести інвентаризацію водних об'єктів місцевого значення, які були передані в оренду, на предмет їх раціонального використання й адекватності встановлених ставок орендної плати. Враховуючи те, що у Волинській області лівова

частка індустрії санаторно-курортного і туристичного бізнесу заснована на використанні природних об'єктів, у цій сфері також необхідно провести тотальну перевірку суб'єктів підприємництва щодо наявності у них документів, які дозволяють спеціальне водокористування. Реалізація перерахованих вище заходів дасть можливість реально розширити базу стягнення плати за спеціальне водокористування (в тому числі за використання водних ресурсів місцевого значення), спонукати водокористувачів до ощадливішого використання водних ресурсів у зв'язку з необхідністю платити за кожен додатково спожитий кубометр.

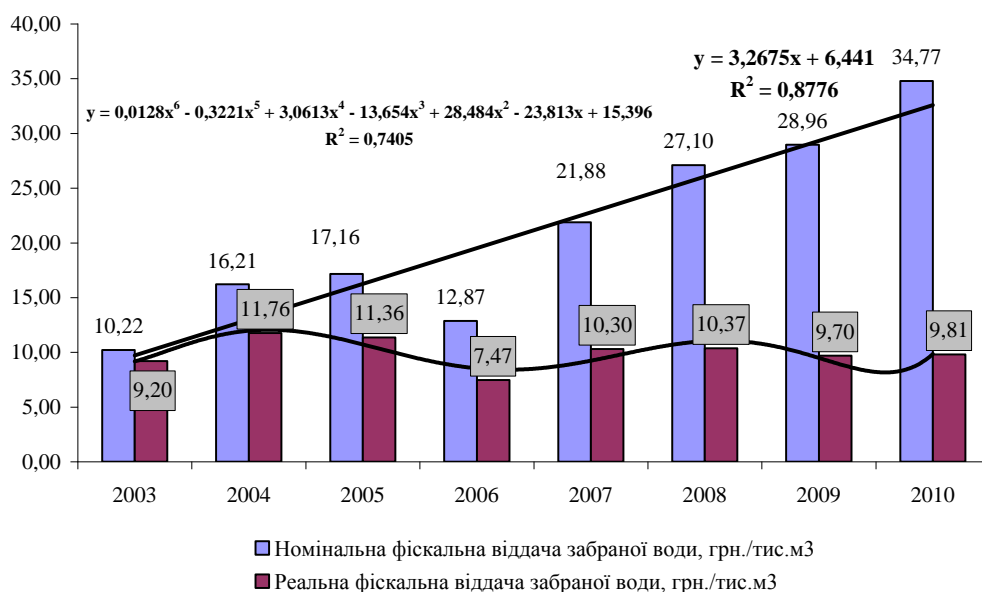

Рис. 3. Динаміка номінальної та реальної фіскальної віддачі заборної води у Волинській області (за даними ДПА у Волинській області)

У Волинській області спостерігається поступове зменшення обсягів використання води для потреб господарського комплексу та населення. Якщо у 2003 р. використовувалося 114,7 млн м³, у 2007-му – 79,7 млн м³, то у 2010 році цей показник уже становив 72,2 млн м³. Спостерігається за аналізований період коливання частки використання води в загальному обсязі забору. Якщо у 2003 р. цей показник становив 90,5%, у 2007 р. – 86,3%, то у 2010 році – зменшився до 76,5% (рис. 4). Зниження рівня використання води в загальному обсязі забору свідчить про зростання непродуктивних втрат у зв'язку з фізичним спрацюванням та моральним старінням систем водопостачання і водоспоживання.

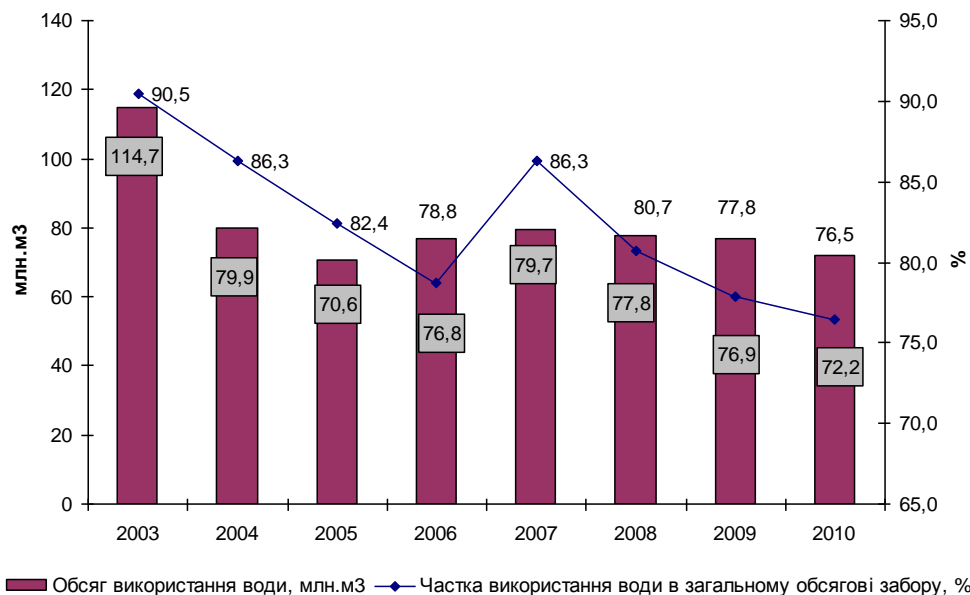

Рис. 4. Динаміка обсягів використання води та їх частки в загальному обсягові забору (за даними ДПА у Волинській області)

Про необхідність підвищення частки продуктивного використання забраної води мова ведеться вже тривалий період, але позитивних зрушень у цьому напрямі не досягнуто у зв'язку зі слабкістю впливу на процеси водокористування фіскальних регуляторів. Суттєве збільшення нормативів плати за спеціальне водокористування як з поверхневих, так і з підземних джерел, усунення преференцій при сплаті водно-ресурсних платежів для підприємств окремих галузей змушуватимуть водокористувачів інвестувати проекти модернізації водогосподарської та водоохоронної інфраструктури, яка забезпечує забір, використання і відведення води.

В цілому спостерігається негативна тенденція в динаміці скидів зворотних вод у поверхневі водні об'єкти. У 2005 р. обсяг скидів зворотних вод становив 39,5 млн м³, у 2007-му – 40,5 млн м³, а у 2010 р. він зріс до 45,9 млн м³. Поступово знижується також частка оборотної та послідовно використаної води в загальному обсязі використання води на виробничі потреби. Якщо у 2005 р. вона становила 67,4%, у 2007-му – 63,8%, то у 2010 р. вона знизилася до рівня 58,1% (рис. 5).

Запобігти негативним тенденціям щодо скидів зворотних вод у поверхневі водні об'єкти та використання оборотної і послідовно використаної води найрезультативніше вдасться через посилення фіскального впливу – мається на увазі підвищення нормативів плати за скиди стічних вод у природні водні об'єкти. Екологічний податок за скиди стічних вод буде дієвим і в першому випадку, і в

другому, оскільки зростання обсягів оборотної та послідовно використаної води у певному часовому інтервалі скорочуватиме обсяги скидів зворотних вод. Особливе занепокоєння викликає різке зростання у 2007 році порівняно з 2005 та 2006 роками обсягів скидання забруднених та недостатньо очищених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти.

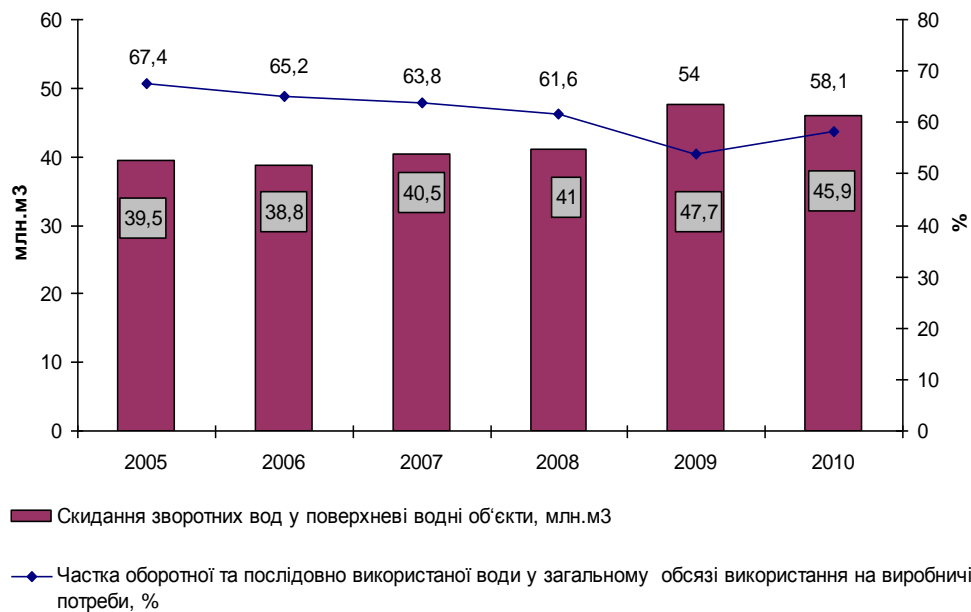

Рис. 5. Динаміка обсягів скидання зворотних вод та частки оборотної та послідовно використаної води у загальному обсязі використання на виробничі потреби (за даними ДПА у Волинській області)

Незважаючи на те, що в наступні три роки цей показник дещо знизився, він і надалі залишається достатньо високим. Така тенденція прямо корелює з динамікою частки скинутих, забруднених і недостатньо очищених зворотних вод у скинутих зворотних водах у поверхневі водні об'єкти. Якщо у 2006 р. ця частка становила 2,3%, то у 2010 р. вона досягла рівня 14,2%. З огляду на це необхідно вводити корегувальні коефіцієнти при розрахунку екологічного податку за скиди стічних вод у природні водні об'єкти для підприємств, де спостерігається висока частка скинутих забруднених і недостатньо очищених зворотних вод.

Максимізація надходжень водно-ресурсних платежів до бюджетів різного рівня залежить від диверсифікації цього виду фіскальних регуляторів з огляду на багатофункціональну спрямованість залучення водних ресурсів у господарській

оборот. Варто інституціоналізувати додаткові платежі за надання водогосподарських та водних послуг, використання водних ресурсів у галузях промисловості, де існує квазірента, зумовлена впливом водного чинника. Рентну складову слід урахувати і при перегляді існуючих нормативів плати за спеціальне водокористування, виходячи зі значної відмінності величини фіскальної віддачі забраної води в розрізі адміністративно-територіальних одиниць України. Необхідно також реалізувати й решту завдань рентної політики, які були визначені ще на початку 2000-х років В. Міщенком та Б. Данилишиним (рис. 6).

Рис. 6. Завдання вдосконалення рентної політики за версією В. Міщенка та Б. Данилишина [6]

При встановленні нормативу плати за спеціальне водокористування доцільно ввести додатковий інтегральний індекс ефективності водокористування, який визначатиметься на основі усереднення інтегральних індексів: за регіональною ознакою (інтегральний індекс регіональної ефективності водокористування, який пропонується визначати щорічно та враховувати при обчисленні нормативів плати на наступний звітний рік); за галузевою ознакою (інтегральний індекс галузевої ефективності водокористування, який також пропонується обчислювати щорічно та враховувати при встановленні нормативу плати на наступний звітний рік для водокористувача відповідного регіону); за басейною ознакою (інтегральний індекс басейнової ефективності водокористування, який пропонується визначати один раз на три роки та враховувати при обчисленні нормативу плати на наступні три роки для водокористувача, котрий відноситься до басейну відповідного водного об'єкту).

Вказані вище реформаційні заходи мають виходити з рентного походження доходів, які виникають у зв'язку з використанням водних ресурсів у системі суспільного відтворення, для того, щоб ліквідувати синдром фіскальної зрівнялівки в оподаткуванні водокористування і тим самим наблизити величину стягнень водно-ресурсних платежів до реального потенціалу їх вилучення.

У Волинській області варто диверсифікувати інструменти економічного регулювання раціонального водокористування:

- забезпечити видачу дозволів на спеціальне водокористування на водних об'єктах місцевого значення шляхом прийняття відповідного рішення представницьким органом територіального або локального утворення;
- розширити перелік водно-ресурсних платежів за використання окремих ділянок малих річок;
- закріпити у видатковій частині місцевих бюджетів положення про надання водокористувачам податкових та кредитних пільг у разі впровадження ними маловодних та безводних технологій, а також ідентифікувати джерела укріття застосування цих пільг;
- уніфікувати порядок відшкодування збитків, заподіяних водним об'єктам місцевого значення суб'єктами господарської діяльності виходячи зі ступеня їх шкідливості;
- скоординувати роботу регіональних органів державної податкової служби та органів управління водними ресурсами щодо своєчасності та повноти сплати водно-ресурсних платежів та екологічних зборів за скиди забруднюючих речовин у природні водні об'єкти;
- узаконити норму про надходження водно-ресурсних платежів у спеціальні фонди місцевих бюджетів в адміністративних районах та містах обласного підпорядкування, які відзначаються підвищеною ризикогенністю щодо виникнення паводків та повеней, а також високою рекреаційною спроможністю.

Однією з основних проблем фіскального регулювання водокористування є удосконалення системи стягнення плати за використання водних об'єктів, переданих в оренду. Щоб вирішити це завдання необхідно:

внести зміни до Водного Кодексу України щодо розширення переліку водних об'єктів місцевого значення, що можуть передаватися в тимчасове користування на умовах оренди;

внести в перелік водних об'єктів, що передаються в оренду, замкнуті водні об'єкти та ділянки малих річок для потреб гідроенергетики;

залучати до процесу передачі водного об'єкту місцевого значення в оренду представників громадськості та місцевих органів влади (проведення конкурсів, критерії вибору переможця, контроль за використанням водного об'єкту на умовах оренди);

стимулювати передачу окремих ділянок малих річок державним лісогосподарським підприємствам для проведення берегоукріплювальних робіт шляхом заліснення [2].

Система фіскального регулювання водокористування в регіоні залежить також від регіоналізації системи управління водними ресурсами та водогосподарськими спорудами. З цією метою необхідно:

– в межах існуючої системи державного управління у галузі використання й охорони вод та відтворення водних ресурсів розширити повноваження регіональних органів управління щодо передачі водних об'єктів в тимчасове користування, проведення конкурсів та купівлю замкнутих водойм, модернізацію водопровідно-каналізаційного господарства територіальних та локальних утворень;

– забезпечити розбудову системи моніторингу за станом природних та штучних водних об'єктів з метою ідентифікації об'єктів, які доцільно передати в користування тимчасовим власникам та забезпечити ідентифікацію реальної податкової бази стягнення водно-ресурсних платежів;

– розширити повноваження регіональних органів управління щодо здійснення екологічної експертизи реалізації водогосподарських та водоохоронних проектів;

– розмежувати облік водних об'єктів загальнодержавного та місцевого значення з метою виявлення резервів щодо ефективнішого використання водної складової регіональних господарських комплексів у відтворювальному процесі;

– уніфікувати систему встановлення екологічних нормативів якості води водних об'єктів місцевого значення, а також технологічних нормативів використання вод та скидів стічних вод у природні водні об'єкти.

Однією з причин низького рівня адміністрування водно-ресурсних платежів в окремих регіонах є відсутність взаємодії між даними системи моніторингу стану природних та штучних водних об'єктів і регіональними підрозділами державної податкової служби. Налагодження такої взаємодії дасть можливість вчасно відслідковувати зміну власника конкретного водного об'єкта, прецеденти його забруднення та виснаження, зміну цільового використання й оперативно вносити

зміни в податкову базу стягнення плати за спеціальне водокористування. Це дозволить підвищити мобільність системи фіскального регулювання водокористування, сформувати необхідні стимули для постійних водокористувачів щодо вчасного відтворення та відновлення природних водних об'єктів, легалізувати операції купівлі-продажу і передачі в оренду цих об'єктів, забезпечивши при цьому необхідне фіскальне супроводження, що позитивно відобразиться на обсягах надходжень водно-ресурсних платежів до бюджетів різного таксономічного рівня і до місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища.

На рівні регіональних водогосподарських комплексів (обласний рівень) органи місцевої влади мають суттєво розширити перелік водно-ресурсних платежів за використання водних ресурсів місцевого значення, що дозволить розширити податкову базу надходжень до місцевих бюджетів. Такими платежами мають виступати штрафи за нецільове використання штучних водних об'єктів, за порушення водоохоронного законодавства, частина трансакцій за передачу об'єктів ставкового господарства потужним агропромисловим формуванням. На порядок денний вийшла також проблема цільового використання водно-ресурсних платежів за використання водних об'єктів місцевого значення, оскільки вони надходять у загальний фонд місцевих бюджетів. Враховуючи те, що природні водні об'єкти не є такими ліквідними активами, як землі комунальної власності, останні повинні виступати як застава під випуск екологічних облігацій, продаж яких має створити фінансову базу відтворення та відновлення природних водних об'єктів локальних утворень. Відновлення і відтворення цих об'єктів значно розширить ареал для розбудови рекреаційної індустрії та суміжних з нею сфер господарської діяльності.

Особливою резонансністю на місцевому рівні відзначаються питання, пов'язані з передачею природних водних об'єктів в оренду. Це пов'язано з тим, що не завжди чітко ідентифікованим є об'єкт оренди, недосконалою є методика нарахування орендної плати та форми її справляння, дуальною є система контролю за використанням орендованих водних об'єктів. Усі ці фактори призводять до того, що регіональні і місцеві бюджети недоотримують значні суми орендних платежів, на орендованих водних об'єктах дуже часто недотримується природоохоронне законодавство, а також нецільовим є використання даних об'єктів. Щоб уникнути таких негативних проявів, контроль за передачею водних об'єктів слід покласти на органи місцевого самоврядування обласного рівня (економічна складова орендної угоди), міжрайонні податкові інспекції (фіскальна складова орендної угоди) та екологічні інспекції (екологічна складова орендної угоди). Місцева влада має активніше впливати на процес орендних відносин у сфері водокористування, щоб ініціювати максимально можливе залучення замкнених водних об'єктів і ділянок малих річок для розбудови інфраструктури малої гідроенергетики, проведення берегоукріплювальних робіт, нарощення запасів біологічних ресурсів.

Висновки. В умовах бюджетної децентралізації та посилення вимог до дотримання екологічних стандартів буде неухильно зростати необхідність ефективнішого фіскального регулювання водокористування шляхом збільшення нормативів плати, розширення переліку платних водогосподарських послуг, удосконалення методики ідентифікації податкової бази стягнення водно-ресурсних платежів, реформування системи оподаткування використання водних ресурсів місцевого значення.

Існуюча система фіскального регулювання водокористування не повною мірою виконує бюджетонаповнюючу функцію залучення водних ресурсів у відтворювальний процес. З метою обґрунтування перспективних напрямів удосконалення системи фіскального регулювання водокористування пропонується використовувати показники номінальної і реальної фіскальної віддачі води, що дають змогу виявляти резерви підвищення надходжень водно-ресурсних платежів до Зведеного бюджету України та забезпечувати ідентифікацію податкової бази їх стягнення. Аналіз динаміки номінальної та реальної фіскальної віддачі забраної води за період 2003–2010 років свідчить про значний розрив у напрямках і темпах зміни тенденції в динаміці цих показників. При встановленні розміру плати за спеціальне водокористування доцільно ввести додатковий інтегральний індекс ефективності водокористування, який визначатиметься на основі усереднення інтегральних індексів за регіональною, галузевою та басейновою ознаками. Це дасть змогу посилити диференційованість та рентну спрямованість системи фіскального регулювання водокористування.

1. *Богатырев М. А.* Налоговая политика и налоговое администрирование сферы природопользования в условиях глобализации экономических процессов: теория и методология: автореф. дисс. на соискание ученой степени доктора экон. наук : спец. 08.00.10 «Финансы, денежное обращение и кредит» / М. А. Богатырев. – Орел, 2009. – 40 с.
2. *Голян В. А.* Ринкова трансформація регіональних водогосподарських комплексів: теоретико-методологічні засади та інституціональні передумови / В. А. Голян, Б. В. Самойленко, В. П. Битов // Економіст. – 2010. – № 12. – С. 27–36.
3. *Голян В. А.* Формування інституціонального середовища водокористування в умовах ринкових відносин: теорія та практика: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня доктора экон. наук: спец. 08.00.06 «Економіка природокористування та охорони навколишнього середовища» / В. А. Голян. – К., 2010. – 40 с.
4. *Латков А. В.* Функционирование системы рентных отношений: противоречия, особенности, динамика: автореф. дисс. на соискание ученой степени доктора экон. наук : спец. 08.00.01 «Экономическая теория» / А. В. Латков. – Саратов, 2008. – 40 с.
5. *Мищенко В.* Крок уперед. А могли зробити два. Про екологічний аспект нового Податкового кодексу / В. Мищенко // Дзеркало тижня. – 2010. – № 45. – С. 9.
6. *Мищенко В.* Природоресурсна рента і рентна політика в Україні / В. Мищенко, Б. Данилишин // Економіка України. – 2003. – № 12. – С. 4–14.

В. А. Голян, В. М. Бардась, Р. В. Бусел. Фіскальне регулювання водокористування в регіоні: інституціональні засади та напрями вдосконалення

7. Міщенко В. С. Природноресурсні платежі в доходах бюджету. Шляхи вдосконалення / В. С. Міщенко, Я. В. Коваль, М. А. Хвесик, О. А. Кучер // *Фінанси України*. – 2007. – № 12. – С. 27–37.
8. Хвесик М. А. Інституціональна модель природокористування в умовах глобальних викликів: [монографія] / М. А. Хвесик, В. А. Голян. – К. : Кондор, 2007. – 480 с.

Отримано 23.10.2011 р.

**В. А. Голян, В. Н. Бардась, Р. В. Бусел
Фискальное регулирование водопользования в регионе:
институциональные основы и направления совершенствования**

Раскрыто институциональные основы и системные противоречия фискального регулирования водопользования в Украине. Проанализирована динамика поступлений платы за специальное водопользование в Сводный бюджет Украины в Волынской области, а также номинальной и реальной фискальной отдачи забранной воды. Обосновано перспективные направления совершенствования системы фискального регулирования водопользования как на общенациональном, так и на региональном уровнях.

Ключевые слова: фискальное регулирование, фискальная отдача, водные ресурсы, арендная плата, местные бюджеты.

**V. A. Golyan, V. M. Bardas', R. V. Busel
Fiscal regulation of water use in the region:
institutional principles and ways of improvement**

Reveals institutional principles and system conflicts of water use fiscal control in Ukraine. The dynamics of the revenues of payments for special water use in Ukraine summary budget in Volyn region and nominal and real fiscal efficiency are analyzed. Substantiates promising ways of the improvement of the fiscal control water use system both on national and regional levels.

Keywords: fiscal regulation, fiscal efficiency, water, rents, local budgets.